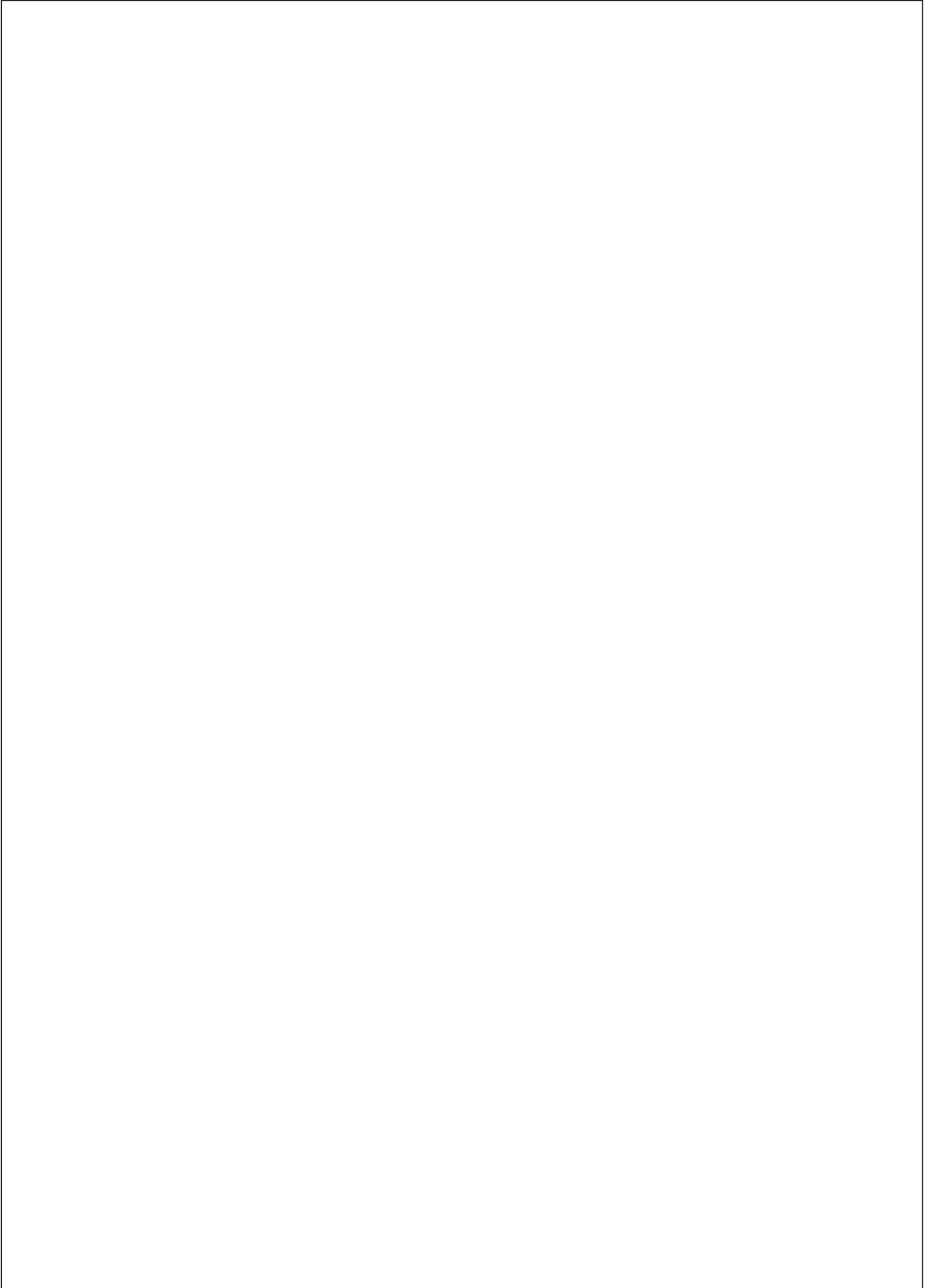

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/archiwum/188425,Jaroslawn-Schabienski-Peerelowska-laicyzacja-w-mikr-oskali-instalowanie-swieckosci.html>
02.03.2026, 10:23

Jarosław Schabieński: Peerelowska laicyzacja w mikroskali – instalowanie świeckości na Suwalszczyźnie

Komunistyczna władza w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX w. włożyła ogromny wysiłek organizacyjny, podejmując próbę zmiany świadomości społecznej i wprowadzenia tzw. obrzędowości świeckiej. Akcje tę prowadzono na poziomie lokalnym.

17.07.2023

Laicyzacja rozumiana jako dążenie do eliminacji religii z życia publicznego, obecna w wielu państwach już w XIX w., ma swoje korzenie w rewolucji francuskiej.

Jej celem było bowiem zeświecczenie wszystkich dziedzin życia społecznego poprzez kreowanie wyższości kultury ateistycznej nad religijną, zepchnięcie religii wraz z jej symbolami do sfery prywatnej, przejęcie szkolnictwa i instytucji wychowawczych, odpowiednie „sprofilowanie” programów szkolnych, tak aby ateizm był traktowany jako jedyny racjonalny światopogląd, utrudnianie kariery i marginalizowanie osób deklarujących swoją wiarę, wreszcie przejmowanie własności wspólnot religijnych i odbieranie im samodzielności finansowej.

Nowy etap laicyzacji otworzyła rewolucja w Rosji, gdzie w 1923 roku w „procesie sądowym” skazano Boga na śmierć. W PRL komuniści od początku traktowali Kościół katolicki, najsilniejszą wspólnotę religijną w Polsce, jako wroga, a długofalowym celem władzy było zastąpienie religii ideologią komunistyczną. W zależności od okresu laicyzacja w PRL przybierała różne formy i wprowadzano ją różnymi metodami, zawsze jednak realizowały ją zarówno instytucje państwowe, jak i specjalnie powołane do tego celu organizacje. Wybór Jana Pawła II na Stolicę Piotrową, a potem powstanie Solidarności zakłóciły, a nawet zatrzymały tę działalność w terenie.

Zjednoczyć siły w walce o socjalistyczną obyczajowość

Reforma administracyjna w roku 1975 i powstanie 49 województw spowodowało, że wiele działań, także w omawianej tu dziedzinie, należało zaprojektować i zaplanować na nowo. W północno-wschodnim skrawku „ludowej” Polski koordynacją laicyzacji zajmowały się wojewódzkie organy Frontu Jedności Narodu. W tym samym roku powołano w Suwałkach Wojewódzką Komisję do spraw Kultury Obywatelskiej. Weszli do niej pracownicy Wydziału Spraw Wewnętrznych Urzędu Wojewódzkiego, Towarzystwa Krzewienia Kultury Świeckiej, Urzędu Stanu Cywilnego, Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu, Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, Wydziału ds. Wyznań i Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego, Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego, Wojewódzkiej Rady Związków Zawodowych, Kuratorium Oświaty i Wychowania, Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej, Towarzystwa Przyjaciół Dzieci, Związku Harcerstwa Polskiego i Towarzystwa Planowania Rodziny.

Program komisji zakładał „ugruntowanie w społeczeństwie zasad moralności i obyczajowości socjalistycznej”, szczególnie poprzez rozszerzanie form obyczajowości świeckiej. Partnerem w tej działalności miały być wszystkie w zasadzie instytucje oraz organizacje społeczne, poczynając od harcerstwa i Ligi Kobiet, a na lokalnych stowarzyszeniach kulturalnych i naukowych kończąc.

Nowo powołana komisja zabrała się energicznie do pracy. Stworzono zespół ds. współzawodnictwa między urzędami stanu cywilnego w zakresie organizowania obrzędów świeckich. Kolejnym postulatem było opracowanie scenariuszy spotkań z okazji nadawania imion, jubileuszy, powołań do wojska, pasowań na ucznia i obywatela, przejść na emeryturę i przystosowania do zawodu. Postulowano ujednolicenie i nadanie uroczystej formy wręczaniu dowodów osobistych osiemnastolatkom. Aby wszystkie te ceremonie były odpowiednio uroczyste, zakładano wprowadzenie jednolitej i ozdobnej szaty graficznej dokumentów potwierdzających nadanie imienia, zawarcie tzw. cywilnych małżeństw oraz obchodzenie jubileuszy.

Największe problemy wiązały się z pogrzebami laickimi – praktycznie nikt nie chciał chować swoich bliskich bez Mszy św. i księdza. Proponowano wobec tego wydzielenie specjalnych, bardziej eleganckich sal pogrzebowych i karawanów z wbudowanymi odtwarzaczami muzyki.

Zaproponowano też wprowadzenie instytucji honorowych opiekunów dziecka (czyli rzecz można świeckich chrzestnych), którzy powinni zobowiązać się do opieki nad dzieckiem w razie śmierci rodziców.

Z braku elementów religijnych obrzędy te były jednak zbyt krótkie, czemu starano się zaradzić poprzez wplecenie do nich tradycji regionalnych. Aby dotrzeć „w teren”, powołano komisje gminne. W ich skład z reguły wchodził pracownicy urzędów stanu cywilnego, urzędów miejskich, milicji, ORMO, szkół i wydziałów oświaty, ZHP i związków zawodowych.

Suwalszczyzna w awangardzie tworzenia świetlanego kształtu państwa

Zbiór scenariuszy uroczystości świeckich został wydany przez Wydział Spraw Wewnętrznych Urzędu Wojewódzkiego w Suwałkach w grudniu 1977 r. Zawierał on cztery szczegółowo opisane scenariusze zawarcia związku małżeńskiego, nadania imienia dziecku, obchodzenia jubileuszu długoletniego pożycia małżeńskiego i wręczenia dowodu osobistego. Popisano się sprawnością, bowiem nawet Zespół ds. Kształtowania Naukowego Światopoglądu Wydziału Kształcenia Politycznego Zarządu Głównego ZSMP opublikował broszurę z wzorcowym scenariuszem pasowania na obywatela dopiero w 1979 r.

W programach drobiazgowo opisano aranżację sali, dobór muzyki do poszczególnych uroczystości oraz ich przebieg. Zamieszczono też wzorcowe przemówienia dla osób prowadzących. Nie zapomniano o wymienieniu, kto powinien w uroczystości uczestniczyć, a także w jakiej kolejności urzędnik powinien przywitać przybyłych gości. Fragment przemówienia na uroczystości nadania imienia brzmiał następująco:

„urodziłeś się w kraju, którego społeczeństwo pod kierownictwem Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, czerpiąc z najszczytniejszych tradycji, kreśli dzisiaj nowe oblicze gospodarcze, społeczne i moralne swojej socjalistycznej Ojczyzny. Są to tradycje chlubne i zobowiązujące. Należysz do pokolenia, które osiągając wiek dojrzałości, zerwie kartę z datą rok dwutysięczny, do tego pokolenia, które tworzyć będzie świetlany kształt Państwa rozwiniętego socjalizmu, wyrosłego z naszych najśmielszych i najpiękniejszych marzeń. Wierzmy niezłomnie, że w tym wielkim dziele tworzenia nie zabraknie i Ciebie”.

Po tym sukcesie skupiono swoją uwagę na kolejnych świeckich obrzędach: pasowaniu na ucznia, obywatela i do zawodu, pożegnaniach powołanych do wojska oraz uroczystych jubileuszach pracy

zawodowej. Urzędy stanu cywilnego zostały zobowiązane do udziału w ogólnopolskich obchodach dwudziestej rocznicy nadania przez Sejm PRL wyłącznej mocy prawnej związkom małżeńskim zawierany w urzędzie stanu cywilnego, które obchodzono pod hasłem

„O dalsze doskonalenie systemu powszechnej rejestracji stanu cywilnego oraz upowszechnienie obrzędowości socjalistycznej”.

Opracowano regulamin i wprowadzono rywalizację między urzędami stanu cywilnego. Jej celem było szersze niż dotychczas popularyzowanie świeckich uroczystości z okazji zawierania małżeństw, nadawania imion noworodkom oraz dwudziestopięcio- i pięćdziesięciolecia pożycia małżeńskiego.

Za propagowanie form obyczajowości świeckiej przyznawano proporce, dyplomy i nagrody rzeczowe, a pracownikom urzędów stanu cywilnego nagrody pieniężne. Program obchodów dwudziestej rocznicy ślubów cywilnych zaproponował wojewoda. Zawierał on m.in. postulat zorganizowania spotkań z młodzieżą w celu propagowania obrzędowości socjalistycznej, uroczyste, połączone z obchodami 22 lipca, zbiorowe wręczenie pierwszych dowodów osobistych, organizację jubileuszy długoletniego pożycia rodzin wojskowych i milicyjnych w związku z 35. rocznicą powstania LWP i 34. rocznicą powstania MO i SB, a także wyróżnienie osób szczególnie zasłużonych w rozpowszechnianiu obrzędowości socjalistycznej.

Fragment tekstu z „Biuletynu IPN” nr 7-8/2022

► [Czytaj więcej na portalu przystanekhistoria.pl](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Artykuł